

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Fırat University Journal of Social Science
Cilt: 13, Sayı: 1, Sayfa: 331-350, ELAZIĞ-2003

MALATYA'DA SİYASİ KATILIM: KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

Political Participation in Malatya: A Comparative Analysis

Taner TATAR

İnönü Üni. Fen-Ed. Fak., Sosyoloji Böl., Malatya

Ttatar@inonu.edu.tr

ÖZET

Araştırmamız Türkiye'nin taşra şehirlerinden biri olan Malatya'da yapılmıştır. Bu araştırma 1995 yılında yapmış olduğumuz araştırmanın bir tekrarıdır. Bu makalede 1995-2002 yılları arasında siyasî katılımdaki değişim belirlenmeye çalışılmıştır. Siyasî katılım, seçmen, faaliyete geçme ve faal olmak üzere üç katılım boyutunda ele alınmıştır. Belirlemiş olduğumuz on üç değişkenin (yaş, cinsiyet, medeni durum, din, öğrenim durumu, meslek, gelir, sosyal tabaka, etkililik inancı, mahallin bulunduğu bölge, doğum yeri, şehirde oturma süresi ve kendisini şehirli görme) siyasî katılımın her bir boyutu üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siyaset, Siyasî Katılım, Siyasî Tutum, Değişim, Siyasî Yabancılaşma

ABSTRACT

Our research has been done in Malatya, one of the provinces of Turkey. This research is the repetition of the research we did in 1995. In this article, the change of political participation between 1995 and 2002 has been determined. Political participation is handled in three aspects of participation, voter, acting and being active. The affect of 13 variables (age, sex, marital statue, religion, education, job, income, social statue, the belief of affecting the location of district, the birth place, the period of living in city and regarding himself as a city-dweller) we have determined on every aspect of political participation has been investigated.

Key Words: Politics, Political Participation, Political Attitude, Change, Political Alienation

1-GİRİŞ

Siyasî katılımı tanımlayıp, mahiyetini anlamaya çalışmak ve çalışmamızın teorik temellerini inşa etmek için evvela siyaset kavramını tanımlamak gerekmektedir. Bu çerçevede değerlendirdiğimizde görmekteyiz ki insanlar her zaman başkalarını etkileme, karar alma, idare etme gibi istekleri kendilerinde taşımışlardır. Bazıları bütün bu isteklerini uygulayabilmişler, diğerleri ise onlara bazen tabi olarak, bazen de katkıda bulunarak hayatiyetlerini devam ettirmişlerdir. Söz konusu isteklerin çeşitli derecelerde bir çok insanda bulunması ise, bütün bu insanların aynı hedefe yönelmelerini ortaya çıkarmıştır. Bu da mücadele ve işbirliğini gerekli kılmıştır. Bu mücadele ve işbirliği siyaset kavramıyla izah edilmeye çalışılmıştır. Ancak mücadele ve işbirliğinin sosyal hayatın tamamına yönelik olması, siyasetin de en küçük sosyal birimlerden en büyük sosyal birim olan 'devlet'e kadar giden bir süreci kapsamasına sebep olmuştur. Yani siyaseti toplumdan ayrı düşünmek mümkün değildir. Toplum, iktisadî unsur, artı siyasî unsur, artı kültürel unsur, ...vb.'dan kurulu değildir. Toplum, bu unsurların meydana getirdiği ahenkli bir bütündür. Bu sebeple siyaset sosyologu, siyaseti toplumun tamamını meydana getiren müesseseler açısından soyutlayamaz. Dolayısıyla siyaset, sosyal münasebetler ağı içerisinde bulunan ferдин münasebetlerinin bir yönünü ifade eden kavramdır. Zira, fertler, sosyal münasebetleri sürecinde siyasî, iktisadî, idarî, dinî, hukukî...vb. gibi bir çok davranışlarda bulunurlar. Bütün bu davranışlardan birini diğerinden soyutlamak mümkün değildir. Bunların tamamıyla genel sosyoloji ilgilenirken, siyasî cephesiyle siyaset sosyolojisi ilgilenir. Bu çerçevede siyaset, kamuyu veya belirli bir grubu ilgilendiren meselelerde, karar verme, kararları etkileme veya uygulamaya yönelik; mücadele etme veya mensup olma, işbirliği ve dayanışma içerisinde olabildiği gibi çatışma şeklinde de beliren değişen bir sosyal münasebetler bütünü olarak tanımlanabilir (Tatar, 1997:24-26).

Siyasî katılım siyasî konuları takip etmekten, faal olarak siyasî kurumların içerisinde bulunmaya kadar oldukça geniş bir yelpazeyi kapsar. Söz konusu yelpazede ilk adımı tutumlar teşkil eder. Her ne kadar bazı siyaset bilimciler siyasî katılım tanımlarına tutumları dahil etmemişlerse de, davranışların temelinde tutumların olduğu göz önüne alındığında, tutumları dışlayıcı bir tanımlamanın eksik olacağı anlaşılacaktır. Zira tutumların özelliklerine baktığımızda, üç temele dayandığını görürüz. Krech'in (1983:232-233) de belirttiği gibi, bunları zihnî (bilişsel), hissî (duygusal) ve hareket eğilimleri (davranışsal) olmak üzere sıralayabiliriz. Bunlardan zihnî unsur, ferдин o tutumuna konu teşkil eden nesneye dair inançlarıdır. Bunlar birtakım bilgilerden oluşur. Fakat tutum sisteminde en önemli zihnî unsurlar kıymetlendirici olan inançlardır. Bunlar,

leh veya aleyhte, iyi veya kötü vs. olan vasıfların izafe edilmesine hizmet eder. Hissî (duygusal) unsur, objeyle ilgili heyecanlardır. Nesne ya sevilir ya sevilmez. Tutumun bu his ve heyecanla dolu tonu, ona devamlılık, itici ve harekete geçirici karakterini verir. Davranışsal unsuru ise tutumla ilişkide bulunan her çeşit davranışa hazır olma eğilimini ihtiva eder. Bu çerçevede siyasî davranışların temelinde tutumları yerleştirdiğimizde bazı daraltıcı ve dışlayıcı tanımlar geçersiz kalmaktadır. Mesela uyarılmış (mobilize) katılımı dışarıda bırakmak (Kalaycıoğlu, 1984:200) ya da sadece davranışları esas almak (Huntington-Dominguez, Ts.:42), veya hukuk dışı katılımları ve başarısız etkileme girişimlerini siyasî katılıma dahil etmemek (Özbudun,1975:2) mümkün görülmemektedir. Yapılacak tanımın, kişinin siyasetle ilgi derecesi, kendini siyasî bakımdan etkin hissetmesi, çevresindeki insanlara güvenmesi gibi katılma ile çok yakın ilgisi olan olguları kapsamaması gerekir (Turan, 1985:69). Bu itibarla siyasî katılım vatandaşların siyasî sistem karşısındaki durumlarını, tutumlarını ve davranışlarını gösteren bir kavramdır (Daver,1993:203;Kapani,1992:130-131). Bu bağlamda katılım, olayları izlemeden, konuşmaya, tartışmaya ve bizzat olayların içerisinde yer almaya kadar geniş bir çerçeve içerisinde düşünülmelidir. Siyasî katılımın oy verme dışında bir çok davranışı da kapsamaması, vatandaşları siyasî liderlerin belirlenmesinde geçici ve belirli bir dönem için bir kerelik müracaat edilen bir araç olmaktan çıkarır, ferdi sistemin dışına veya yanına değil içine yerleştirir.

Siyasî katılım üzerinde etkili olan psikolojik, siyasî ve sosyal bir çok faktörden söz etmek mümkündür. Ancak, çalışmamızda on üç değişken ele alınmış, bunların siyasî katılım ile ilişkisi tesbit edilmeye çalışılmıştır. Söz konusu değişkenlerle ilgili teorik bilgiler, elde etmiş olduğumuz bulgulara dayalı olarak bir karşılaştırma ya da değerlendirme yapmak amacıyla, bulgular kısmında yeri geldikçe verilmeye çalışılmıştır.

Siyasî katılımın boyutlarına baktığımızda bir çok sınıflandırma ile karşılaşmaktayız. Bunlardan Dahl (1984:95,101), geliştirmiş olduğu siyasî tabakalaşma modelinde siyasî katılımı, evvela dört ana tabaka halinde ifade etmektedir. Bunlar, siyasî olmayan tabaka, siyasî tabaka, iktidar peşinde koşanlar ve iktidarda olanlardır. Siyasî tabakayı ise siyasete katılanlar açısından dörde ayırmaktadır. Bunlar; Meraklılar, Alakadar Olanlar, Bilgililer ve Faal olanlardır.

Milbrath (1966:18) da yapmış olduğu sınıflandırmasında, siyasî katılımı yoğunluk derecesine göre, ilgisizlerden başlayarak hiyerarşik bir sıralamaya tabi tutmuştur. Buna göre en altta bulunan ilgisizlerin haricinde siyasete katılanları, seyirci faaliyetler, geçiş (ara) faaliyetleri ve mücadeleci (militan) faaliyetler olmak üzere, sıralamada bulunmaktadır. Rozet takmak, telkinde bulunmak, tartışmak, seçimlere katılmak gibi

hususlar seyirci faaliyetlerini, miting ve toplantılara katılma, bağışta bulunma veya resmî makamlarla münasebetlerde bulunma gibi davranışlar geçiş faaliyetlerini, nihayet, parti içi vazifesinin olması veya aday olma ve siyasî kampanya faaliyetlerine doğrudan doğruya katılma gibi davranışlar mücadeleci faaliyetleri oluşturmaktadır.

Biz ise çalışmamızda, siyasî katılımı üç basamakta incelemekteyiz. Bunları, en düşükten en yoğuna doğru olmak üzere, seçmen katılımı, faaliyete geçme katılımı ve faal katılım olarak ifade edebiliriz. Seçmen katılımı olarak ifade ettiğimiz birinci basamakta, vatandaşlar, oy vermek yolu ile siyasî katılım faaliyetinde bulunurlar. Oy verme faaliyeti ise, belirli bir düşünme, izleme ve karar verme sürecinin son aşamasını oluşturmaktadır. Ayrıca bu faaliyet, sadece bir kereye mahsus olmayıp belirli fasılalarda gerçekleşmektedir. İkinci olarak, faaliyete geçme katılımını, örgüt üyeliği, miting ve toplantılara katılma, telkinde bulunma faaliyetleri oluşturmaktadır. Faal katılım olarak nitelendirdiğimiz üçüncü katılımı ise, parti yöneticiliği, propaganda faaliyetlerine katılım ve resmi makamlarla münasebet gibi faaliyetler meydana getirmektedir (Tatar,1997a:109).

2-MATERYAL VE METOD

Malatya'da siyasî katılımın derecelerini ve katılım üzerinde ilişkili olabileceğini düşündüğümüz sosyal değişkenleri ve bunların etkilerini tespit etmek amacıyla planladığımız araştırmamızda, siyasî katılım; seçmen, faaliyete geçme ve faal olmak üzere üç katılım seviyesinde ele alınmıştır. Katılım için 18 yaş ve üstü esas alınmıştır. Daha önce 1995 yılında yapmış olduğumuz araştırmanın sonuçları ile 2002 yılında yapmış olduğumuz bu araştırmanın sonuçları karşılaştırılmak suretiyle söz konusu dönem arasındaki değişim belirlenmeye çalışılmıştır. Siyasetten uzaklaşma ve yabancılaşmadan söz edildiği günümüzde, iki araştırma arasındaki farklılaşmalara bakarak, siyasetten uzaklaşmanın boyutları belirlenmeye çalışılmıştır.

2.1- ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini Malatya merkezi oluşturmaktadır. Veriler, tesadüfi örnekleme tekniğine göre, %99 güven düzeyinde, + - 5 yanılma payı ile, 659 denekle yüz yüze görüşülerek anket tekniğiyle elde edilmiştir. Mahalleler, imarlı, kısmen imarlı ve imarsız olmak üzere sınıflandırılmış, her bölgeye nüfusu oranda anket uygulanmıştır.

2.2- DEĞERLENDİRME ARAÇLARI

Araştırma sonucunda elde edilen veriler SPSS for Windows istatistik programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırmada bağımlı-bağımsız değişkenler arasında ilişki kurulmak suretiyle, nitel araştırmalar için uygun görülen Khi-kare istatistik analizi ile

ilişkiler test edilmiştir. Ayrıca, değişkenler arasındaki ilişkinin niteliğini belirlemek için, çapraz tablolar çıkarılmıştır. Burada bire bir ilişkinin yanı sıra, ilişkiyi daha iyi gözlemlemek için, bir bağımlı değişken üzerinde birden fazla bağımsız değişkenin aynı anda etkisini gösteren tablolar çıkarılmış, önemli görülen oranlar değerlendirmelerde kullanılmıştır.

3-BULGULAR VE TARTIŞMA

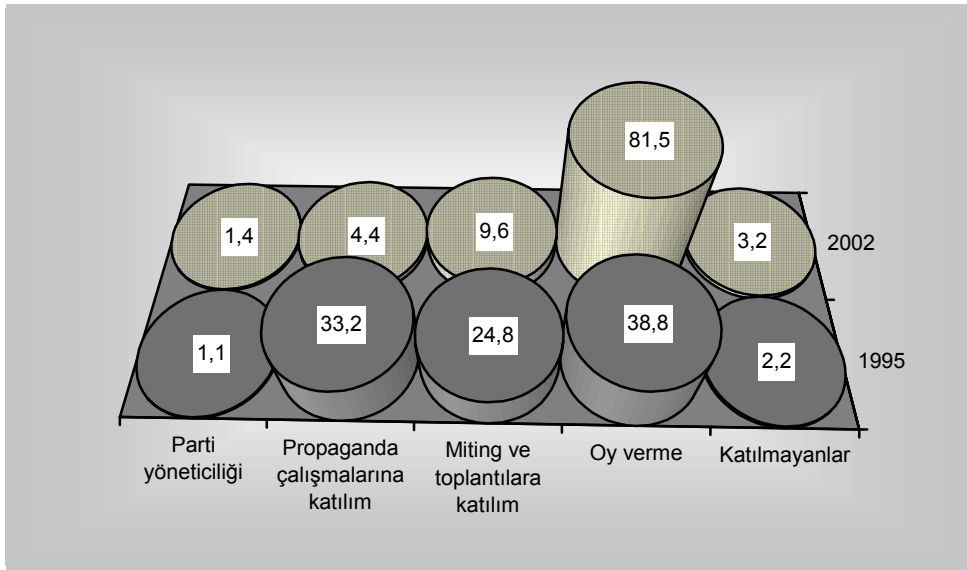
Elde etmiş olduğumuz bulgular hem ki-kare hem de çapraz ilişki tabloları vasıtasıyla elde edilirken, çalışmanın tablo ve rakamlara boğulmamasına dikkat edilmiştir. Bu sebeple, çıkarmış olduğumuz tabloları tek tek vermek ve bütün oranları zikretmek yerine, anlamlı gördüğümüz ilişkileri değerlendirmeye çalıştık. Bunu yaparken de bulgularımızı dört ana başlık altında inceledik. Evvela 1995 yılında elde etmiş olduğumuz sonuçlarla, bu araştırmada çıkardıklarımızın genel bir değerlendirmesini yaptık. Daha sonra, temel olarak tespit ettiğimiz on üç değişkenin (yaş, cinsiyet, medeni durum, din, öğrenim durumu, meslek, gelir, sosyal tabaka, etkililik inancı, mahallin bulunduğu bölge, doğum yeri, şehirde oturma süresi ve kendisini şehirli görme), siyasî katılım üzerine etkisini üç farklı katılım seviyesinde (seçmen, faaliyete geçme, faal katılım)ayrı ayrı ele aldık ve yorumlamaya gayret ettik. Sonuçları yorumlamak için 235 adet çapraz tablo çıkarılmış ve bunlar başlıklara göre sınıflandırılarak, tek tek incelenmiştir. Bütün bu tabloların, oldukları gibi çalışmaya dahil edilmesi, makale sınırlarını aştığından, sadece yorumların aktarılması tercih edilmiştir.

3.1- SİYASİ KATILIMDA İKİ ARAŞTIRMA DÖNEMİ ARASINDAKİ DEĞİŞİM

İlk araştırmamız olan 1995 yılında elde etmiş olduğumuz sonuçları değerlendirdiğimizde görmekteyiz ki, siyasete yoğun bir ilgi vardır. Elde etmiş olduğumuz rakamlar katılımın yoğunluğunu göstermesi bakımından oldukça dikkate değerdir. Katılmayanların oranı (%2.2) oldukça düşük sayılabilir. Buna mukabil sadece oy verme yolu ile katılımın dışındaki oranlar, söz konusu yılda vatandaşların ne kadar politize olduklarını göstermektedir. Zira oy verme yolu ile katılımı (%38.8) küçük bir farkla, siyasette oldukça faal olmayı gerektiren propaganda çalışmalarına katılım (%33.2) izlemektedir. Siyasî miting ve toplantılara katılanlar da azımsanmayacak bir oranı (%24.8) oluşturmaktadır. Ancak bu araştırmanın hemen seçim öncesi bir dönemde, propaganda faaliyetlerinin ve partiler arası mücadelenin yoğunluk arz ettiği bir dönemde yapıldığını da belirtmek gerekir. Mevcut siyasî ortamın siyasî katılım üzerinde arttırıcı bir etkiye sahip olduğunu söylemek mümkündür. İkinci araştırmamız ise adeta bir sükunet dönemi olarak nitelendirebileceğimiz ve daha çok yeni arayışların ve parti içi muhalefetin

etkin olduğu bir ortamda gerçekleştirilmiştir. Ayrıca söz konusu sonuçların alındığı tarihten 2002 yılına kadar olan süreçte Türkiye iki seçim dönemi geçirmiştir. Bu iki dönem sonunda, vatandaşların siyasi beklentilerinde sükutu hayale uğradığı ve Türkiye’de ekonomik krizin etkili olduğu bir dönemde yapmış olduğumuz araştırmanın sonuçları beklendiği üzere, önemli derecelere ulaşmış bulunan siyasetten soğumayı göstermektedir. Siyasete katılmayanlarda bir puanlık küçük bir artış gözlenirken, faal katılım yerini seçmen katılımına bırakmaktadır. En büyük düşüş propaganda çalışmalarına katılımda görülmektedir. Miting ve toplantılara katılımdaki düşüş de önemli boyutlara ulaşmıştır. Yine önem arzeden bir sonuç da siyasî sistem üzerinde etkili olabilme inancında görülen büyük gerilemedir. 1995 yılında oyla hiçbir şeyin değişmeyeceğine inananlar %15 iken, şimdi bu oran %35.3’e çıkmıştır. Bu aynı zamanda katılımdaki büyük düşüşü açıklamada önemli bir faktör olarak da görülebilir.

1995-2002 Dönemlerinde Siyasi Katılımdaki Değişim

E. Özbudun’un (1975:5), siyasî katılımın gerçekleşmesinde etkili olduğunu belirttiği, kişisel bağlılık, dayanışma, menfaat ve vatandaşlık duygusu gibi faktörler ele alınıp, sonuçlara uygulandığında katılımdaki söz konusu düşüşleri anlamak mümkün olabilecektir.

Kişisel bağlılık, doğrudan doğruya seçmenin lidere olan bakış açısı ve liderin bu bağlılığı yönlendirme çabası ile belirmektedir. Türkiye’de geçmişte seçmenlerin lidere

olan bağılılığı bilinmektedir. Ancak son yıllarda bu bağılılığın zaafiyete uğradığı görülmektedir. Ancak vatandaşların lider öncelikli tercihten vazgeçtiklerini söyleyecek veriler elde bulunmamakta, hatta yeni lider arayışlarının varlığı dikkatleri çekmektedir. Bu durumu geleneksel yönelişlere bağlamak mümkünse de, ülkenin içinde bulunduğu sıkıntılı durumun bir “kurtarıcı” beklentisine yol açtığını da düşünmek gerekir. Seçmenlerde gözlenen kararsızlık, lidere olan kişisel bağılılıktaki zayıflamayı gösterirken, siyasî faaliyetteki düşüşü de bir derecede açıklamaktadır.

Etkisini gözlemlediğimiz diğer faktör de menfaat beklentisinde yaşanan gerilemedir. Bu bakımdan, herhangi bir siyasî partiyi faal olarak desteklemede görülen düşüş, siyasetçiler vasıtasıyla elde edilmesi beklenen menfaat beklentilerinin kaybolmaya yüz tutmuş olması ile açıklanabilir. Türkiye’de politikacılar, kendilerine taraftar elde etmede menfaat faktörünü, sosyal ve ekonomik kaynakları âdeta tüketircesine kullanmışlardır. Yaşanan ekonomik bunalım kaynakların tükendiği hissini vermektedir. İş bulma, tayin, terfi, iltimas, kayırma, nakdi ödemeler, sosyal hizmetlerden daha fazla yararlanabilme gibi etkenlerle siyasetçilere yöneliş, beklentilerin zaafiyete uğraması ile karşı duruşa dönüşmüştür. Miting ve toplantılardan uzak duruşta ise özellikle vatandaşların bizzat ifade ettikleri, boş vaatlere duyulan tepkiyi görmek mümkündür. 1995 yılında yaptığımız araştırmanın sonuçlarını değerlendirirken politikacılar yönelik, şiddet derecesi çok fazla olan olumsuz tutumlar tespit etmiştik. Bu tutumların da davranışa dönüşmek üzere olduğunu vurgulayarak “bir gün politikacılar, değil sahneleri paylaşacak oyuncu, bunun da ötesinde seyirciyi bile bulamayacaklardır” (Tatar, 1998:21) şeklinde uyarıda bulunmuştuk. Şimdi bu uyarının gittikçe gerçekleşmekte olduğunu görmekteyiz.

Bütün bunlara rağmen vatandaşlık duygusunun devam ettiğini gözlemekteyiz. Nitekim faal katılımın farklı boyutlarının tamamında düşme görülürken, oy verme davranışı devam etmektedir. Ayrıca memleket meselelerine yönelik bir duyarsızlaşma görülmemekle birlikte, meseleleri tartışma oranlarında düşüş görülmektedir. 1995 yılında memleket meselelerini tartışma faaliyetinde hiç bulunmayanların oranı %5.6 iken, bu oran 2002’de 12.7’ye çıkmıştır. Aynı durum çevre problemleri ile alakadar olmada da görülmektedir. Burada da oran 5.8’den 14.7’ye çıkmıştır.

3.2- SEÇMEN KATILIMI

Seçmen katılımında oy verme davranışı ile bu davranışla ilişkili olması bakımından çevre ve memleket meselelerini tartışma esas alınmıştır. Oy verme davranışında en çok etkisi olan değişkenler yaş, medeni durum ve meslek ilk sıralarda yer alırken ($P<0.01$), öğrenim durumu, doğum yeri, şehirde oturma süresi, kendini şehirli olarak görme, etkililik inancı, din ve cinsiyet değişkenlerinin de istatistikî bakımdan anlamlı oldukları

görülmektedir. Buna karşılık gelir, sosyal tabaka ve mahallin bulunduğu bölge ile oy verme davranışı arasında istatistikî bakımdan bir ilişki bulunmamıştır. Yaş, doğum yeri, şehirde oturma süresi ve etkililik inancı oy verme davranışında gösterdikleri etkiyi, çevre ve memleket meselelerini tartışmada göstermemektedir (Tablo:1). Özellikle yaş dilimlerine baktığımızda, oy verme davranışının orta (%91) ve ileri yaş grubuna (%92.5) nazaran, gençlerde düşük olduğu görülmektedir (%70.7). Bu oran bir önceki seçim sözü konusu olduğunda daha da düşmektedir (%42.6). Buna karşılık gerek çevre meselelerini tartışma (%28.7), gerekse memleket meselelerini tartışmaları (%32.8) sık sık tartışma faaliyetlerini sürdürmeleri bakımından gençler en ön sırada yer almaktadırlar. Söz konusu meseleleri hiç tartışmama hususunda da en düşük oran (%10) da gençlerdedir. Memleket meselelerini sık sık tartışan ileri yaş gruplarının tamamı oy verme davranışında bulunurken, gençlerin ancak %72.9'u bunu davranışlarına yansıtmaktadırlar. En düşük oy verme de beklendiği üzere hiç tartışma faaliyetinde bulunmayanlar arasındadır. Bu sonuçlar gerek Kışlalı'nın (1976:118) gerekse Kalaycıoğlu'nun (1983:153-161) elde ettikleri bulgularla örtüşmektedir.

Tablo 1: Seçmen Katılımı

	Bir Önceki Seçimde Oy verme	Son Seçimde Oy Verme	Çevre Meselelerini Tartışma	Memleket Meselelerini Tartışma
Yaş	**	**	-	-
Cinsiyet	-	*	*	**
Medeni Durum	**	**	**	-
Din	*	*	-	*
Öğrenim Durumu	**	*	**	**
Meslek	**	**	**	**
Gelir	-	-	-	-
Sosyal Tabaka	-	-	-	-
Etkililik İnancı	*	*	-	-
Mahallin Bulunduğu Bölge	-	-	-	-
Doğum Yeri	**	*	-	-
Şehirde Oturma Süresi	*	**	-	-
Kendisini Şehirli Görme	**	*	**	**

* P<0.05

**P<0.01

Farklı yaşlar değişik hayat tecrübelerine tekabül etmekte bu da siyasî katılıma etki etmektedir. Bu bazen yetişme döneminde edinilen önemli deneyimlerin, bütün bir yaş grubunun siyasî görüşünü belirlemesi şeklinde olurken, bazen de gençlik, olgunluk ve yaşlılık çağlarının tipik sosyal tecrübe kalıpları arasındaki farklar olarak görülmektedir. Bir kimsenin yaşlanmasıyla birlikte, gelirinde, mesleğinde veya eğitim seviyesinde ilerlemesi o kadar çok ihtimal dahilindedir. Yine genç bir kimse, ailenin geçimine yardımcı olanlardan sadece birini oluştururken, ileriki yaşlarda aileyi geçindiren başlıca kişi olabilmektedir. Ya da daha önce iktisadî yapıdan pek etkilenmezken, meslekî

değişmeler sonucunda, fert iktisadî yapıdan daha fazla etkilenebilmektedir (Lipset,1986:253). Bu çerçevede çevre ve memleket meselelerine duyulan yakınlığa rağmen, ilginin oy verme davranışına dönüşmemesini, genç kuşaklarda parti tercihinin sabitleşmemiş olmasına ve dolayısıyla ilk defa oy verme sebebiyle yaşanan kararsızlığa; idealistlik seviyelerinin yüksek oluşu dolayısıyla kolay beğenememeye; eğitim, meslek, evlilik, iş ve askerlik endişelerinin ve uğraşlarının baskın çıkmasına; seçmen kütüğüne kaydolmadaki güçlülere, yanlışlıklara ve bunların düzeltilmesi için sarfedilmesi gereken çabanın uğraştırıcılığının caydırıcılığına bağlanabilir. Nitekim, medeni durum dikkate alındığında, hiç evlenmemiş olanlar, diğerlerine nazaran oldukça düşük seviyede oy verme davranışına sahiptirler. Buna karşılık tartışma boyutunda da en düşük katılmama oranına sahiptirler. Medeni durumla yaş değişkenlerini, katılım seviyelerine yönelik olarak birlikte çaprazladığımızda, beklendiği gibi evli olmayanlar, büyük bir çoğunlukla aynı zamanda gençlerdir. Yine öğrenim durumunu da anlamlı kılan, nisbeten yaş dilimleri ile olan alakasıdır. Zira oy verme davranışı yüksek okul-fakülte mezunlarından ilk okula gittikçe artmaktadır. İlk bakışta öğrenim seviyesindeki yükselmenin, siyasî katılım üzerinde olumsuz bir etkiye yol açtığını söylemek mümkündür. Bu etki sadece gençlerde değil, orta ve ileri yaş dilimlerinde de görülmektedir. Nitekim ileri yaş diliminde, ilk okul mezunlarının %94.3'ü oy verirken, fakülte mezunu olanlarının oy verme oranları %88.2'dir. Genel olarak ilk okul mezunlarının oy verme oranı (%91) diğerlerine nazaran yüksektir. Katılımın tartışma boyutunda ise ilişki bunun tam tersidir. Yani tartışma öğrenim seviyesi yükseldikçe önemli oranlarda artış göstermektedir.

Meslek, edinilinceye kadar ve o mesleğin sahibi olduktan sonra olmak üzere insanın hayatının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bazı mesleklerde, meslekî ehliyet edinme sürecinin hayli uzun oluşu, söz konusu mesleğin ferdin idrak sahasında önemli bir yer işgal etmesine yol açmaktadır. Bir de söz konusu meslek, sosyal ve kültürel hayatla iç içe bulunuyorsa, ferdin tutum ve davranışları ile meslekî donanımları ayrılmaz bir bütün haline gelmektedir. Bundan başka mesleğin icra ediliş şekli de ferdin meslekî rolü ile aynileşmesinin niteliğini belirlemektedir. Bu çerçevede bazı meslekler doğrudan doğruya siyasî arenanın içinde yer almaktadır. Meslekî donanım (bilgi, beceri, vasıta sahipliği vs.), siyasete etkili katılım için gerekli alt yapıyı oluşturabilmektedir. Dolayısıyla mesleğe mensubiyet adeta siyasete iştirak olarak vuku bulmaktadır. Zira bazı meslek grupları çeşitli menfaat ve baskı gruplarına bağlı bulunmaktadırlar. Bunlar arasında işçi veya işveren sendika ve derneklerini, bazı kooperatif birliklerini vs. göstermek mümkündür. Bir çok araştırma da göstermiştir ki, bu ve benzeri mensubiyetler yoğun bir siyasî katılımı ortaya çıkarmaktadır (Turan,1987:56-58; Özeroğlu,1989:96-98; Baykal,1970:48-49).

Çalışmamız da bunu doğrulamaktadır. Zira gerek dernek üyeliği gerekse sendika üyeliği esas alındığında faaliyete geçme katılımı ve faal katılımın bütün türleri üzerinde, vatandaşları katılıma sevk etme bakımından önemli bir etkiye sahip oldukları görülmektedir ($P<0.01$). Yani gerek sendika gerekse dernek üyesi olanlar açık bir şekilde siyasete daha fazla ve daha faal olarak katılmaktadırlar. Bazı meslekler ise bunun tam tersi bir yapıya sahip olabilmektedir. Fertler, meslekleri dolayısıyla siyaset için gerekli donanımına sahip olamamakta, siyasî kararlardan en az oranda etkilenmekte, ilgi ve bilgi düşüklüğü birbirini desteklemekte, dolayısıyla da bu durum siyasete uzak durmalarına sebep olabilmektedir. Nitekim, mesleki farklılaşma açısından sonuçları incelediğimizde görmekteyiz ki, oy vermede en düşük katılım, önce öğrencilerde, sonra da işsizlerdedir. En yüksek katılım ise, sırasıyla çiftçi, emekli ve ev hanımlarında görülmektedir. Buna karşılık memleket meselelerini sıklıkla tartışanlar öncelikle öğrenciler, sonra da sırasıyla emekli, memur, işsiz ve işçilerdir. En az tartışanlar ise ev hanımları ve çiftçilerdir. Öğrencilerin memleket meselelerini sık sık tartışmadaki oranları en yüksek (%50) olmasına rağmen, hiç tartışmamada da ev hanımlarından (%31.7) sonra gelmeleri (%25) dikkat çekicidir. Bu sonuç, gençlerin yoğun ilgi ile tam bir ilgisizlik kutuplarında yer aldıklarını göstermesi itibarıyla, genel olarak gençliğin tutum ve davranışları ile örtüşmektedir. Bütün bunlara karşılık orta ve ileri yaş dilimlerinde düzene girmiş bir hayat ve nisbeten sabitlemiş tercihler söz konusudur. Bu da oy verme davranışına yansımaktadır. İleri yaş dilimlerinde emeklilik dolayısıyla daha çok serbest zamana sahip olmak, siyasete tartışma boyutunda yaşanan ilginin, orta yaşa göre daha sıklıkta görülmesini ortaya çıkarmaktadır.

Seçmen katılımını şehirleşme bağlamında ele aldığımızda görmekteyiz ki, doğum yeri, şehirde oturma süresi ve kendisini şehirli görme kriterleri ile oy verme davranışı arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir. Bazı siyaset bilimciler, şehirleşme sürecinde beklenen davranış olarak yüksek katılımı öngörmektedirler (Baykal,1970:66). Şehirli davranışın bunu gerektirdiği düşünülür. Ancak çalışmamızda elde etmiş olduğumuz sonuçlar, beklenen tutum ve davranışları sergilememektedir. Bu sonuçlar 1995 yılındaki araştırmamızda da benzer bir şekilde çıkmıştır. Bu araştırmanın sonucunda da görülmektedir ki, oy verme davranışında merkez-ilçe-köy çizgisinde bir artış vardır. Başka bir ifadeyle, en düşük katılım Malatya merkez doğumlularda görülmektedir. En yüksek katılımlar ise Malatya köy ve diğer il köy doğumlulardadır. Seçmen katılımını esas aldığımızda elde etmiş olduğumuz bulgularla Kalaycıoğlu'nun beklentilerinin uyuşmakta olduğu görülmektedir. Zira Kalaycıoğlu'na göre (1983:24), ferdin siyasî hayata katılması için gerekli olan siyasî güdülerini yerleşim yerlerinin büyüklüğü

azaltacak, hatta tamamen ortadan kaldırılabilecektir. Böylece, içinde yaşadığı yerleşim birimi büyüdükçe ve siyasî yapı karmaşıklaştıkça ferdin siyasî kararlara katılmasındaki marjinal etkinliği azalacak ve bir noktadan sonra da bu etkinlik tamamen kaybolabilecektir. Dolayısıyla, siyasî katılımın küçük yerleşim birimlerinde, büyük yerleşim birimlerine oranla, daha yoğun olması beklenebilir. Bu beklenti, şehirde kalma süresi esas alındığında da gerçekleşmektedir. Nitekim, en düşük oy verme davranışının hep şehirde yaşayanlarda olduğu görülmektedir. Bu sonuç, kendisini tamamen şehirli görenlerde de aynı nitelikte çıkmıştır. Kendisini kısmen şehirli görenlere ve şehirli görmeyenlere nazaran en düşük oy verme bu kesimdedir. Ancak şehre sonradan gelenleri incelediğimizde, şehirde oturma süresine paralel olarak oy verme katılımı da artmaktadır. Gerek oy verme gerekse çevre ve memleket meselelerini tartışma ise en az oranda şehre yeni gelenlerde görülmektedir.

Siyasî katılım üzerinde etkisi olan bir diğer değişken de dindir. Dinin insanların tutum ve davranışları üzerine etkisi bir çok araştırmaya konu olmuştur. Meselenin iktisadî boyutu üzerinde odaklaşanlar, dinin iktisadî davranış üzerindeki belirleyici etkisinden söz etmişlerdir. Bunlardan Weber (1997), kapitalizmin kökeninde Protestan ahlakının olduğunu söylerken, Sombart (1993) ise Yahudilik üzerinde odaklaşmıştır. Bu ve benzeri örnekleri çoğaltmak mümkündür. Tarihten bu güne din-siyaset ilişkisi üzerinde yapılan araştırmalar ve değerlendirmeler de hayli yoğundur (Tatar,1999:145-148). Burada dinin farklı yorumlarının, idrak tarzlarının, cemaat bağlantılarının ve gerek ferdin gerekse toplumun hayatında işgal ettiği konumun, tutum ve davranışlara yansıtacağını beklemek gerekir. Hatta bazı durumlarda dinin bizatihi kendisi siyasileştirilmekte ya da siyasî idrak tarzlarındaki farklılıklar dinin idrak edilmesinde de referans teşkil edebilmektedir.

Bu çerçevede din değişkenine baktığımızda oy verme davranışı ile tartışma faaliyetleri arasında farklılıklar vardır. Oy vermede en üst seviyeden alta doğru, sünni-alevi-diğer sıralaması gözlenirken, katılımın tartışma boyutunda ilişki tam tersine dönmektedir. Diğer seçeneğindeki oy verme davranışındaki büyük düşüş, kendilerini sistemin dışında görmelerine bağlanabilir. Diğer seçeneğini işaretleyenlerin önemli bir kısmı (%50) herhangi bir dinî hassasiyete sahip olmayan, kendileri için dinin önemli olmadığını söyleyenler oluşturmaktadır. Bunların da kendi içlerinde oy vermeme oranları %66.7'dir. Diğer seçeneğini işaretleyenlerin içerisinde oy vermeyenlerin cüzi bir miktarını ise dini referansla ya da endişelerle hareket edenler oluşturmaktadır. Marjinal gruplar olarak ifade edebileceğimiz bu kesimin, tartışma faaliyetlerini yoğun olarak yerine getirmeleri de dikkat çekicidir.

3.3- FAALİYETE GEÇME KATILIMI

Faaliyete geçme katılımında, siyasî telkinde bulunma, siyasî toplantı ya da mitinglere katılım ve siyasî parti üyeliği esas alınmıştır. İlk ikisindeki katılımı ele aldığımızda, en çok etkili olan değişkenlerin cinsiyet, medeni durum, din, öğrenim durumu ve meslek oldukları görülmektedir. Siyasî parti üyeliğinde ise birinci derecede etkiye sahip olan yine cinsiyet farklılığıdır. Bunun dışında din ve etkililik inancında da istatistiki bakımdan anlamlılık vardır. Buna karşılık, yaş, gelir, sosyal tabaka, doğum yeri ve kendisini şehirli görme ile faaliyete geçme katılımı arasında istatistiki bakımdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Tablo:2).

Bütün toplumlarda cinsiyet farklılığından kaynaklanan bir rol farklılaşması mevcut olmuştur. Sosyal hayatın tamamında görülen bu rol farklılaşması siyasî hayatta da kendisini göstermektedir. Bu farklılaşma bazen toplumun kanunlarıyla ya da zımnen koymuş olduğu müeyyideler vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Bazen de sosyal hayatın şartlarından kaynaklanan imkân veya imkânsızlık gibi durumlar vasıtasıyla cinsiyet rollerinde farklılaşmalar görülmektedir. Söz konusu farklılaşmalar genellikle erkeklerde siyasî katılımın sınırlarını genişletirken, kadınlarda daraltmaktadır (Tatar,1997b:74). 1992 yılında Naisbitt ve Aburdene (Ts.:23) “kadınların politik alanda çığ gibi büyümeleri durdurulamaz artık” diyorlardı. O tarihten bu güne, dünyanın bir çok yerinde kadınlar siyasî arenada bir çok önemli görevlere geldiler, hatta lider oldular. Ama eşitsizlik, toplumun geniş kesimi temele alındığında, en gelişmiş ülkelerde dahi hâlâ kadınlar aleyhine ortaya çıkmaktadır. Siyasetin bizatihi içerisinde olmak bakımından erkeklerle kadınlar arasında önemli farklılıklar vardır. Ülkemizde siyaset, kadınların cinsiyetlerini muhafaza ederek rollerini oynamalarına müsait bir ortamda cereyan etmiyor. Kadınlar, erkek rolünü üstlendikçe, “erkekleştikçe” varlıklarını devam ettirebiliyor ve başarı sağlayabiliyorlar ya da “ana-bacı” olarak rahat edebiliyor ve meşruiyet dairesinin içinde kalabiliyorlar.

Bu çerçevede bulgularımız da göstermektedir ki, siyasî katılım, cinsiyete bağlı olarak, seçmen katılımından faal katılıma gittikçe kadınlarda düşüş göstermektedir. Zira telkin faaliyetinde hiç bulunmama erkeklerde %52 iken, kadınlarda bu oran %70,9’dur. Yine siyasî toplantı ve mitinglere gitme söz konusu olduğunda, erkeklerin %61.9’u hiç gitmezken, kadınlarda bu oran %86.1’dir. Siyasî parti üyeliğinde de oranlar, erkeklerde %15.3 iken, kadınlarda %7.1’dir.

Katılımda etkili olan bir diğer faktör medeni durumdur. Evlilik bir çok yükümlülük ve sorumluluğu beraberinde getirmektedir. Bu ise bir taraftan siyasî faaliyetler için serbest zaman darlığı yaratmakta diğer taraftan da ferdi temkinli davranmaya sevk etmektedir. Bu bakımdan evli olmayanların, evli olanlara göre daha faal olmaları beklenmektedir. Nitekim bu beklenti çalışmamızda da tesbit edilmiştir. Evli olmayanların siyasî telkinde sık sık bulunma oranları %18 iken, evlilerde bu oran %6.1’dir. Siyasî telkinde hiç bulunmama, evli olmayanlarda %49.5 iken,

evlilerde %57.8'dir. Bunun gibi siyasî toplantı ya da mitinge bir çok defa gitme, evli olmayanlarda %11,3 iken, evlilerde %4.7'dir. Burada genellikle evli olmayanların gençler olduğu düşüncesiyle asıl etkili olanın evlilikten ziyade yaşla alakası olduğu düşünülebilir. Ancak yapmış olduğumuz ikili çaprazlamada böyle bir ilişki tesbit edilememiştir. Ayrıca medeni durumla, siyasî parti üyeliği arasında da anlamlı bir ilişki görülmemiştir.

Tablo 2: Faaliyete Geçme Katılımı

	Siyasi Telkinde Bulunma	Siyasi Toplantı ve Mitinglere katılım	Siyasi Parti Üyeliği
Yaş	-	-	-
Cinsiyet	**	**	**
Medeni Durum	**	**	-
Din	**	**	*
Öğrenim Durumu	**	**	-
Meslek	*	*	-
Gelir	-	-	-
Sosyal Tabaka	-	-	-
Etkililik İnancı	-	*	*
Mahallin Bulunduğu Bölge	**	-	-
Doğum Yeri	-	-	-
Şehirde Oturma Süresi	*	-	-
Kendisini Şehirli Görme	-	-	-

* P<0.05

**P<0.01

Dinin, faaliyete geçme katılımı ile ilişkisini incelediğimizde görmekteyiz ki, oy verme davranışındaki ilişki burada tersine işlemektedir. En çok siyasî telkinde bulunanlar alevi ve sünni camianın dışında bulunanlarda görülmektedir. Bu gruplarda telkinde hiç bulunmayanların oranı diğerlerine göre düşük olmakla beraber, asıl büyük fark, bu faaliyeti sıklıkla yerine getirmede ortaya çıkmaktadır. Nitekim oranlar Sünnilerde %7.4, Alevilerde %9, diğerlerinde ise %43.8'dir. Aynı sonuçlar siyasî toplantı ya da mitinge gitmede ve siyasî parti üyeliğinde de görülmektedir.

Öğrenim durumunun etkisine baktığımızda, telkinde bulunma ve mitinge gitme üzerinde anlamlı bir ilişkinin olduğunu görmekteyiz. Oy verme davranışında görülen, öğrenim seviyesindeki yükselişin katılıma olan negatif etkisi, burada tersine işlemektedir. Nitekim, seçimler sırasında siyasî telkinde sık sık bulunanların oranı ilk okulda %5.7 iken, lise ve dengi okulda %7.3'e, yüksek okul ve fakülte mezunlarında %14.6'ya çıkmaktadır. Yine siyasî toplantı ya da mitinge hiç gitmeyenler ilk okulda %75.5 iken, lise ve dengi okulda %65.2'ye, yüksek okul ve fakültede ise %62.3'e düşmektedir. Bu sonuçları öğrenim seviyesi yükseldikçe bilgi seviyesindeki artışa, alternatif bilgi kaynaklarının çeşitlenmesine ve mevcut bu donanımı harekete geçirme isteğine bağlayabiliriz.

Gelirle faaliyete geçme katılımı arasında her ne kadar istatistiki bakımdan anlamlı bir ilişki görülmesi de, yüzdeler az da olsa ilişkinin olduğunu göstermektedir. Özellikle alt gelir grubu ile üst gelir grubu arasında bir fark görülmektedir. Seçimler sırasında siyasî telkinde bulunma faaliyetinde hiç bulunmayanlar alt gelir grubunda %59 iken, üst gelir grubunda oran %48.6'ya düşmektedir. Bunun gibi miting ve toplantılara hiç gitmeyenler alt gelir grubunda %67.8 iken, üst gelir grubunda

%75.7'dir. Burada, yüksek gelir grubunda daha fazla kazanç temin etme isteği ve buna bağlı olarak iş yoğunluğunun fazlalığı gözönünde bulundurulduğunda siyasete mesafeli duruş anlaşılabilir. Ayrıca politikacılarla olan ilişkide de bir farklılaşmanın olduğu, ilişkideki farklılaşmanın da katılımı standart tiplerin dışına taşıdığı söylenebilir.

Hissedilen sosyal tabakaya göre ilişkiye baktığımızda, seçimler sırasında siyasî telkinde sık sık bulunma faaliyeti üst tabakadan alt tabakaya doğru istikrarlı bir düşüş (%16.7; %9.5; %6.7) görülmektedir. Aynı şekilde bu faaliyete hiç katılmayanlar da üst tabakada %44.4 iken, orta tabakada %53.2, alt tabakada ise %66'dır. Yine benzer şekilde siyasî toplantı ya da mitinge katılımında da alt tabakadan üst tabakaya çıkıldıkça faaliyetin hem yoğunluğu hem de kendisi artmaktadır. Siyasî parti üyeliğiyle ilişki de bu şekilde cereyan etmektedir. Sosyal tabakası hakkında fikri olmayanlar ise faaliyete geçme katılımının bütün türlerinde en düşük orana sahiptirler.

Vatandaşın siyasî sistemde etkili olabileceğine dair kanaati arttıkça, faaliyete geçme katılımının üç boyutunda da artış gözlenmektedir. Nitekim, seçimler sırasında siyasî telkinde sık sık bulunma, oyla bir şey değişmez diyenlerde %5.6 iken, bu oran oyla çok az şey değişir diyenlerde %9.7'ye, oyla çok şey değişir diyenlerde ise %11.5'e çıkmaktadır. Yine siyasî toplantı ve mitinglere katılımında da, etkililik inancındaki artışa paralel olarak istikrarlı bir artış gözlenmektedir (%29.9; %38,6; %40.4).

3.4- FAAL KATILIM

Faal katılımın belirlenmesinde, seçimlerde parti ya da aday için çalışma esas alınmıştır. Bu tarz katılım üzerinde cinsiyet ve din değişkenlerinin önemli bir etkisi vardır ($P<0.001$). Bunlara ilave olarak sosyal tabaka ve etkililik inancının da etkisi görülmektedir ($P<0.05$), (Tablo:3).

Cinsiyet değişkeninin faaliyete geçme katılımında gördüğümüz belirleyici etkisi, faal katılımında daha da fazla görülmektedir. Nitekim erkekler siyasî parti ya da aday için, bir çok seçimde %5.2 oranında çalışırken, kadınlarda bu oran %2'ye düşmektedir. Erkekler bazı seçimlerde %10.7 ile katılırken, kadınlar %4.6 ile katılmaktadırlar. Hiç katılmamaya baktığımızda ise erkeklerin %69.5'i, kadınların ise %87.5'i bu faaliyetin dışında kalmaktadır.

Medeni durumu esas aldığımızda, evli olmayanlar evli olanlara göre daha faaldirler. Söz konusu faaliyeti bir çok seçimde gerçekleştiren bekârlar %7.7 iken, evlilerde bu oran %3.4'e düşmektedir. Hiç katılmayanlar evlilerde %75.8 iken, bekarlarda %67.5'dir.

Din değişkeninin faal katılım üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Aleviler Sünnilere göre, diğerleri de Alevilere göre siyasette daha faaldirler. Alevi ve Sünnilerin dışında kalanların, faaliyet derecelerinin yoğunluğu

oldukça barizdir. Zira bunlar %22.2 oranında siyasi parti ya da aday için bir çok seçimde çalışırken, Aleviler %4.8, Sünniler ise %3.6'da kalmaktadırlar.

Tablo 3: Faal Katılım

	Seçimlerde Parti Ya da Aday için Çalışma
Yaş	-
Cinsiyet	**
Medeni Durum	
Din	**
Öğrenim Durumu	-
Meslek	
Gelir	-
Sosyal Tabaka	*
Etkililik İnancı	*
Mahallin Bulunduğu Bölge	-
Doğum Yeri	
Şehirde Oturma Süresi	-
Kendisini Şehirli Görme	-

* P<0.05

**P<0.01

Öğrenim durumu ile faal katılım arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki görülmemekle beraber, öğrenim seviyesinin yükselmesine paralel olarak, faal olma durumunda da bir artış gözlenmektedir. Nitekim faal katılımı hiç yerine getirmeyenlerin oranı ilk okul mezunlarında %79.4 iken, lise ve dengi okulda %73.2, yüksek okul ve fakültede %67.9'dur.

Faal katılımı gerçekleştirebilmek için belirli bir gelir seviyesine sahip olmak gerektiği düşünülmektedir. Çünkü bu faaliyet bir taraftan beraberinde harcamaları gerekli kılmakta diğer taraftan da gelire elde edilebilecek bazı vasıtalara sahip olmayı zorunlu kılmaktadır. Bazı siyaset bilimciler, düşük gelirli vatandaşların, çoğu kez finansal kaynaklara, boş zamana, vatandaşlık kabiliyetine ya da etkili olarak katılmak için gerekli olan mücadele seviyesine ya da kamu memurları, adaylar, faal siyasetçiler tarafından siyasi hareket için eleman aramak imkanlarına sahip olmadıklarını ileri sürerler (Lawless-Fox,2001:363) Yine ekonomik şartların siyasi katılımı ve demokratik tatminkârlığın seviyesini biçimlendirdiği iddia edilmektedir. Öyle ki, ekonomik problemler ve sıkıntılar, hem siyasi katılımın fırsat ve imkân maliyetini arttırmakta hem de şahsın siyasete teşebbüs etme kapasitesini azaltmaktadır. Böylece yüksek enflasyon ve işsizliğin siyasi katılımı genel bir azalmaya ve demokratik tatminkârlığın seviyesinde düşmeye sebep olacağı beklenmektedir (Taylor,2000:100,103). Ayrıca işsizlikteki ve enflasyondaki artışın seçmen ideolojisinde sağ yönelimli hareketlere sebep olduğu iddia edilmektedir (Kim-Fording,2001:61). Bütün bunları göz önünde bulundurduğumuzda, yüksek gelir grubunda bulunanların daha çok faal olmaları beklenmektedir. Sonuçları incelerken, söz konusu faaliyete bir çok seçimde katılmayı esas aldığımızda, önemli bir farklılaşma

görülmektedir. Zira alt gelir grubu %4.5, orta gelir grubu %3 iken, üst gelir grubu %10.8'dir. Ancak yüksek derecelere varan bu farklılaşma, söz konusu faaliyette hiç bulunmama esas alındığında oranlarda bir yakınlaşma görülmektedir. Nitekim, alt gelir grubunun %74.3'ü katılmazken, orta gelir grubunun %73.4'ü, üst gelir grubunun ise %70.3'ü katılmamaktadır.

Alt ve orta gelir gruplarının da bu faaliyette yer almalarını Türkiye'deki siyasî partilerin propaganda faaliyetlerinin niteliği, partilerin birbirleri ile olan ilişkisi ve cemaat yapılanmaları ile açıklamak mümkündür. Propagandanın maddi külfeti başkalarınca üstlenilince, söz konusu faaliyete düşük gelir grubunda bulunanlar da rahatlıkla katılabilmektedir. Bu bakımdan siyasî partilerin propaganda faaliyetlerine ayırdıkları maddi miktarlar önemlidir. Partilerin yanı sıra, adayların da önemli bir katkısı vardır. Özellikle çok fazla bilgi ya da donanım gerektirmeyen işlerde kullanılmak üzere eleman gerekli olmaktadır. Bu işleri de düşük gelirliler üstlenmektedir. Özellikle işsiz ya da daha iyi bir iş beklentisi içerisinde olanlar, bu yolla amaçlarına ulaşabileceklerine inanmaktadırlar. Yine yüksek derecelere varan siyasî parti yada adaya olan bağlılık neredeyse hiçbir engel tanımamaktadır. Bunun dışında adaylar ile olan akrabalık-hemşehrilik ilişkilerini de zikretmek gerekmektedir. Cemaat yapılanmalarında ise her gelir, meslek ve eğitim seviyesinden fertlerin varlığı ve cemaat içi iş bölümü ve dayanışmanın kuvveti ile sosyal ve iktisadi engellerin üstesinden gelinmektedir.

Gelir ve faal katılım ilişkisi, mensubu olduğuna inanılan sosyal tabaka esas alındığında daha belirgin ve yüksek bir ilişki görülmektedir ($P<0.01$). Nitekim üst tabakadan (%17.6), orta (%4.7), alt (%3.3) ve mensubiyet hissi olmayanlara (%1.6) doğru gidildikçe, siyasî parti ya da aday için çalışma faaliyetini bir çok seçimde gerçekleştirenlerin oranı kayda değer bir düşüş arz etmektedir. Yine söz konusu faaliyete hiç katılmamayı esas aldığımızda da, sosyal tabakadaki düşüşe paralel olarak, katılmayanların oranı da artmaktadır (%52.9; %72.3; %74.2; %88.5). Yine en düşük katılım oranı sosyal tabaka ile ilgili mensubiyet hissine sahip olmayanları görmekteyiz. Bu grubun büyük bir çoğunluğunun (%72.3) alt gelir dilimine, geri kalanların tamamının da ortanın altı gelir dilimine girdikleri düşünülürse, sonuçlar daha da anlamlı olmaktadır.

Siyasî sisteme yönelik etkililik inancının faal katılım üzerine etkisi istatistiki bakımdan anlamlıdır ($P<0.05$). Beklendiği üzere etkili olunabileceğine ilişkin kanaat arttıkça, katılım da artmaktadır. Zira oyla bir şeyin değişmeyeceğine inananlar, faal katılım bir çok seçimde sadece %1.5 oranında gerçekleştirirken, bu oran oyla çok az şey değişir diyenlerde %3.2'ye, çok şey değişir diyenlerde de %7.6'ya çıkmaktadır. Hiç katılmayanlar da aynı paralelde gerçekleşmektedir (%78.5; %73.1; %65.8).

Şehirde oturlan bölge ile faal katılım arasındaki ilişkiyi incelediğimizde, sadece faaliyeti bir çok seçimde gerçekleştirme esas alındığında anlamlı bir ilişki görülmekte, diğer durumlarda herhangi bir ilişki görülmemektedir. Faal katılımı sık sık yerine getirenler imarlı bölgeden, imarsıza doğru gittikçe düşüş göstermektedir. Bu oranlar imarlı bölgede %9.8 iken, kısmen imarlıda %4.5'e, imarsızda ise %2.3'e düşmektedir. Benzeri ilişki doğum yeri esas alındığında da görülmektedir. Katılım şehir merkezi-ilçe-köy çizgisinde düşüş arz ederken, en yüksek katılım, Malatya dışındaki il merkezinde doğanlarda görülmektedir.

Bu sonuçlar, başka ülkelerde geliştirilen teorilerle pek fazla örtüşmemektedir. Nitekim Highton, mekandaki hareketliliği ikametgah ve cemaat olmak üzere ikiye ayırarak, ikincisinde düşük katılımı öngörmektedir. İkametgah hareketliliğinde aynı şehir içinde bir evden başka bir eve taşınma, cemaat hareketliliğinde ise bir şehirden başka bir şehre geçiş söz konusudur. Yıllardır aynı yerde yaşayanlar, daha geniş arkadaşlık ve grup ağları oluşturmada daha çok fırsatlara sahiptirler. Hareket eden insanların, seçmen kütüklerine tekrar kaydolmaları bakımından, kendilerini siyasî olarak yeniden kurmaları gerekir. Kısa mesafeli hareketlilik, sosyal bağların korunmasına imkan verir. Uzun mesafeli hareketler ise tersine, daha yıkıcı ve bozucudur. Yeni sosyal bağların kurulması zor olmaktadır (Highton,2000:110-117).

Türkiye açısından meseleyi değerlendirdiğimizde, seçmen kütüklerine kayıtlı ilgili problemler belki daha fazla olmak üzere geçerli görülmele beraber, uzun mesafeli mekan değişikliklerinde yıkıcı ve bozucu bir etkinin, Batı toplumlarında olduğu gibi yaşanması beklenemez. Çünkü hareketlilikte, fertler bir yerden başka bir yere giderken, özellikle önceden kurulmuş bir bağlantı söz konusudur. Hemşehri, akraba ya da cemaat bağlantıları ile hareket eden fertler, zaten belirli ve kurulu bir sosyal ilişkiler ağının içine dahil olmaktadır. Bu sosyal ağlar, çoğunlukla, siyasî olanı da kapsadığından ve siyasî ağlar şehre intibakta ve şehre ait bir takım fırsatların elde edilmesinde, ferde bir takım imkanlar tanıdığından, fert kendisini yoğun bir siyasî faaliyet içerisine atabilmektedir. Bu sonuncu husus bir manada sağlıklı şehirleşmenin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Yeni gelen ferde, yeterli sosyal ve iktisadi imkanları bahşedemeyen şehirde, siyasî bağlantılar, ayrıcalıklar elde edebilmek için kullanılmaktadır. Bu çerçevede yukarıda bahsetmiş olduğumuz sonuçlar anlamlı bir zemine oturmaktadır.

4-SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Siyasî katılım siyasî olayları takip etmekten başlayıp, bu olayları değerlendirmeye, bunlarla ilgili tutum takınıp, bu tutumları tartışma, miting ya da toplantılara katılma ve propaganda gibi faaliyetlerle davranışlara dönüştürmeye kadar giden geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Bu geniş yelpazeyi seçmen, faaliyete geçme ve faal olmak üzere üç katılım boyutunda sınıflandırabiliriz. Söz konusu katılımın her basamağı üzerinde bir çok psikolojik, siyasî ve sosyal faktörlerin etkisi vardır. Araştırmamızda temel olarak aldığımız on üç bağımsız değişkenin, siyasî katılımın farklı aşamalarında değişen etkileri gözlenmiştir. Bunlardan yaş değişkeni oy verme davranışı üzerinde önemli bir etkiye sahipken, katılımın diğer aşamalarında böyle bir etki görülmemiştir. Buna karşılık cinsiyet değişkeni oy verme dışında katılımın her aşamasında, kadınlar aleyhine bir etkiye sahiptir. Kadınlar erkeklere nazaran siyasete daha az katılmaktadırlar. Kadınlar siyasî arenada erkek rolünü üstlendikçe ya da “ana-bacı” tiplmesi ile varolabilmektedirler. Bu durumda kadınların cinsiyet rollerini muhafaza ederek siyasete dahil olabilmeleri için uygun siyasî zeminin teşekkül ettirilmesi gerekmektedir.

Araştırmamızda dinin siyasî tutum ve davranışların oluşmasında önemli bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Bu çerçevede siyasî faaliyetlerin bir taraftan dini dışlayıcı diğer taraftan da dinî referanslardan hareketle onu bir araç haline getirici tarzda yapılması hem mana etrafında bütünleşmeye zarar verebilmekte hem de dini doğrudan doğruya mukaddes olan sahadan alıp, mücadele ve çatışmanın odağına taşıyabilmektedir. Bu çerçevede mukaddesat istismar konusu yapılmamalıdır. Aksi takdirde siyasî çatışmalar dinî çatışmalara dönüşebilir.

Gelirin siyasî katılım üzerinde, dünyanın bir çok yerinde görülen etkisi araştırma sahamızda tesbit edilememiştir. Tespit edilen etkiler de daha çok meslek ve sosyal tabaka ile birlikte ele alındığında görülmektedir. Bunun sebebi araştırma alanının cemaatvarî yapısı ile, Türkiye’de siyasî partilerin teşkilatlanma tarzları ve propaganda teknikleri ile açıklanabilir.

Şehirli olmanın siyasî katılımın seçmen katılımı üzerinde olumsuz etkisi gözlenirken, katılımın faal olduğu durumlarda istatistiki olarak anlamlı olmamakla beraber, küçük de olsa olumlu bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Bu durumu Malatya’nın sağlıklı şehirleşmeden yoksun olmasına bağlamak mümkündür. Gerek şehrin yerlisine gerekse sonradan göç edenlere yönelik olarak şehir hayatına özgü müessesleşmenin gerçekleştirilmesi, şehirli davranışları da beraberinde getirecektir.

Eğitim bir çok problemin çözümü olarak ileri sürülmektedir. Ancak çalışmamızda görülmüştür ki, eğitim tek başına beklenen etkileri vermeyebilmektedir. Nitekim öğrenim

seviyesi düştükçe oy verme davranışında artış gözlenirken, faaliyete geçme ve faal katılımı az da olsa öğrenim seviyesinin olumlu etkisi görülmektedir. Burada önemli olan, katılım türleri için gerekli olan bilgi ve yetenek gibi donanımlardır. Bu bakımdan, özellikle öğrenim süresince edinilen amaçlara uygun araçların oluşturulması, eğitim-siyaset ilişkisini olumlu olarak etkileyecektir.

Etkililik inancının siyasî katılım üzerindeki etkisi, katılımın derecesindeki yükselişe paralel olarak artış göstermektedir. Ancak 1995 yılından bu yana söz konusu inançta önemli düşüşler gözlenmektedir. Siyasete ve kurumlarına olan güven ve inanç gittikçe azalmaktadır. Siyasete katılmakla ülkede hiçbir şeyin değişmeyeceğine dair inanç yaygınlık arz etmeye başlamıştır. Bu durum sistemin devamı ve işlerliği konularında uyarı niteliğinde ele alınabilir. Siyasetçi ile vatandaş arasındaki mesafe gittikçe açılmakta, siyasî yabancılaşma sinyalleri görülmektedir. Zira 1995 yılı ile 2002 yıllarını karşılaştırdığımızda siyasete katılımı son derece önemli düşüşler görülmektedir. Faal katılım yerini seçmen katılımına terketmekte, seçmen katılımında da geleceğe yönelik düşüş sinyalleri ciddi boyutlara ulaşmıştır. Bu uyarıların dikkate alınıp, adımların buna göre atılması son derece önemlidir.

5-KAYNAKLAR

- BAYKAL, D., (1970) Siyasal Katılma, Bir Davranış İncelemesi, Ank.
- DAHL, R., (1984) Modern Political Analysis, Fourth Edition, New Jersey.
- DAVER, B.: (1993) Siyaset Bilimine Giriş, Ank.
- HIGHTON, B., (2000) "Residential Mobility, Community Mobility, And Electoral Participation", Political Behavior, Vol.22, No.2.
- HUNGTİNGTON, S.P.- DOMINGUEZ, J.I., (Ts) Siyasal Gelişme, (Çev. E. ÖZBUDUN), Ank.
- KALAYCIOĞLU, E., (1983) Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme, İst.
- KALAYCIOĞLU, E., (1984) Çağdaş Siyasal Bilim, İst.
- KAPANİ, M., (1992) Politika Bilimine Giriş, İst.
- KIŞLALI, A.T., (1976) "Siyasal Tutumlarda Kuşak ve Cinsiyet Etkenleri (Bir Alan Araştırması)", A.Ü.S.B.F.D., C.XXXI, No:1-4, Mart-Aralık.
- KİM, H.-FORDİNG, R.C., (2001) "Voter İdeology, The Economy, And The International Environment in Western Democracies, 1952-1989", Political Behavior, Vol.23, No.1.
- KRECH, D.-CRUTCHFIELD R. S - BALLACHEY, E.L., (1983) Cemiyet İçinde Fert, Birinci Kitap, (Çev. M. TURHAN), İst.
- LAWLESS, J.L.-FOX, R.L., (2001) "Political Participation of the Urban Poor", Social Problems, Vol.48, No.3.

F.Ü.Sosyal Bilimler Dergisi 2003 13 (1)

LİPSET, S.M., (1986) *Siyasal İnsan*, (Çev. M: TUNÇAY), Ank.

MİLBRATH, L.W. , (1966) *Political Participation, How and Why Do People Get Involved in Politics?*, Chicago.

NAİSBİTT, J.- ABURDENE, P., (Ts) *Megatrends for Women, Kadınların Önlenemeyen Yükselişi*, (Çev.H. PEKİNER),İst.

ÖZBUDUN, E., (1975) *Türkiye’de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma*, Ank.

ÖZEROĞLU, H.N. , (1989) “Dernekler ve Siyaset”, T.İ.D., Yıl 61, s. 385, Aralık.

SOMBART, W., (1993) “Kapitalizmin Manevi Kaynakları: Felsefe ve Din”, *Kapitalizm ve Din*, (Haz. M. ÖZEL), İst.

TATAR, H.C., (1999) *Nuh’un Gemisindekiler, Şehirleşme ve Dinî Cemaatleşme*, İst.

TATAR, T, (1997a) *Siyaset Sosyolojisi*, İst.

TATAR, T., (1997b) “Cinsiyet Faktörünün Siyasî Katılıma Etkisi (Malatya Uygulaması)”, *Dünü ve Bugünüyle Toplum ve Ekonomi*, S.10, Temmuz.

TATAR, T., (1998) “Toplum Temiz, Ya Siyaset?”, *Türk Yurdu*, 130, Haziran.

TAYLOR, M.A., (2000) “Channeling Frustrations: Institutions, Economic Fluctuations, and Political Behavior”, *European Journal of Political Research*, 38.

TURAN, İ., (1986) *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, İst.

TURAN,İ., (1987) *Siyasal Demokrasi, Siyasal Katılma, Baskı Grupları ve Sendikalar*, İst.

WEBER, M., (1997) *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*, (Çev. Z. ARUOBA), İst.